

سنت شکنی «بهار» در پژوهشگری ادب فارسی

گفت و گو با دکتر اسماعیل امینی، شاعر و استاد زبان و ادبیات فارسی درباره خدمات علمی و هنری ملک الشعرای بهار
به ادبیات فارسی به مناسبت روز های منتهی به هفتاد و سومین سالروز در گذشت او

الهه آرانیان

calture@khorasannews.com

هفتاد و سه سال از در گذشت محمدتقی بهار، ملقب به «ملک الشعرای» می گذرد؛ شاعر، ادیب، سیاستمدار، روزنامه نگار و تاریخ نگار بزرگ ایرانی که خدماتش به فرهنگ و ادب ایران انکارناشدنی است. ملک الشعرای بهار، مدافع سرسخت شیوه سنتی شاعری بود و بیشتر به قصیده سرایی می پرداخت. او از جمله افرادی بود که مضامین اجتماعی روزگار خود را وارد شعر فارسی کرده و وطن، میهن دوستی، عدالت و برابری و قانون مداری از دغدغه های مهم ملک الشعرای بهار بود. قصیده «دماوندیه» و تصنیف «مرغ سحر» از جمله مشهورترین اشعار بهار است. یکی از جنبه های فعالیت ادبی بهار، پژوهش های ادبی اوست که شاید در مقایسه با اشعارش، کمتر شناخته شده باشد. سه جلد سبک شناسی بهار در حوزه نثر فارسی از قدیمی ترین متون فارسی تا روزگار معاصر و نیز کتاب «تاریخ تطور در شعر فارسی» از جمله مهم ترین کتاب های اوست که تأثیر بسیاری در نگارش متون دقیق علمی و تحقیقی زبان و ادبیات فارسی گذاشت. از دیگر آثار تحقیقی و علمی بهار در حوزه زبان و ادب فارسی می توان به کتاب های «احوال فردوسی»، «دستور زبان فارسی پنج استاد» و تصحیح «تاریخ سیستان»، «تاریخ بلعمی» و «مجمل التواریخ و القصص» اشاره کرد. به مناسبت در گذشت این شاعر و ادیب نامدار که در روزهای ابتدایی اردیبهشت رخ داده با دکتر اسماعیل امینی، شاعر و استاد زبان و ادبیات فارسی گفت و گو کرده ایم.

مقابله با نوگرایی در شعر و زبان

دکتر اسماعیل امینی درباره تأثیر اقلیم فرهنگی و فکری خراسان بر فضای فکری و شعری محمدتقی بهار معتقد است: «به دلیل این که پرورش ملک الشعرای بهار در محیط فکری خراسان و استادان سبک خراسانی بوده، نوع سخنوری اش خراسانی است. اولاً قلمروی اصلی کارش قصیده

است، ثانیاً آن زبان ادیبانه را ترجیح می دهد به زبان گفتار و نوشتار روزمره و دیگر این که مدافع سنت است و با کسانی مانند تقی رفعت و نیما یوشیج که قصد تجدد در ادبیات و شعر دارند، مقابله و مجادله می کند. مجادلات هم فقط سر شعر نبوده و زبان و خط فارسی و دستور زبان را نیز در بر می گرفته است. حاصل کار علمی بهار کتاب سبک شناسی است که تلاش می کند شیوه های نثر را از قدیمی ترین متون زبان فارسی تا دوره معاصر بیان کند و ویژگی های سبکی را برشمارد. این کتاب به نوعی دفاع از سنت هزار ساله زبان و ادب فارسی است.»

راز ماندگاری اشعار اجتماعی بهار

این استاد ادب فارسی در ادامه از بر تکرار ترین مسائل اجتماعی در شعر ملک الشعرای می گوید: «در آن دوران حرف اصلی همه متفکران وطن پرست و دلسوز ایران، قانون و آزادی و مقابله با استبداد بود. اولین خواسته مشروطه خواهان تأسیس مجلس قانون گذاری و محدود کردن اختیارات شاه بود. در کنار این برخی دیگر از شعرا هم عصر مشروطه درباره وطن و مساوات در برابر قانون

بود. تاپیش از این وطن به مفهوم امروزی معنا نداشت و هر کس به شهر و روستای خود وطن می گفت. عاملیت کلی وطن به نام ایران در شعر و تصانیف بهار زیاد است.» دکتر اسماعیل امینی، محدود نبودن شعر بهار به زمان و مکان خاص را رمز ماندگاری شعر او می داند: «به لحاظ جهان نگر، شاعر هایی که به موضوعات فرا زمان و فرامکان می پردازند و موضوعاتشان محدود به زمان و مکان خاص نباشد مثل اخلاق، جبر و اختیار، مرگ، میهن دوستی و عدالت و ... ماندگار خواهند شد؛ البته با یک شرط آن هم این که به لحاظ هنری و بیانی هم سطح بالایی داشته باشند. در غیر این صورت قدرت تأثیر گذاری ندارند و بین می روند. کار هنری سطح بالا و ارزشمند به دلیل جهان نگر، فرا زمانی و فرامکانی کهنه نمی شود. شعر ملک الشعرای بهار هم از این ویژگی برخوردار است.»

حفظ جریان سنت گرایی در شعر تا امروز

استاد امینی معتقد است ملک الشعرای بهار و سنت خواهان دیگری مانند رشید یاسمی، بدیع الزمان فروزافر، جلال الدین همایی

و بعدها دکتر پرویز ناتل خانلری، امیری، فیروز کوهی و شهریار توانستند جریان سنتی شعر فارسی را سرپا نگه دارند. اومی گوید: «مدافعان سنت در نهایت توانستند جریان سنت را حفظ کنند و به روزگار ما برسانند. هنوز هم شاعرانی هستند که به شیوه های سنتی پایبندند و کارشان اقبال دارد که یکی از بزرگ ترین هایشان سیمین بهیمانی است که اغلب آثارش غزل است. تحولات شعر آزادونیمایی بر شیوه سنتی شعر تأثیر گذاشته، اما همه آن ها که فکر می کردند قصیده و غزل و مثنوی از یادها خواهد رفت، الان بعد از گذشت صد سال می فهمند که اشتباه فکر می کردند. الان شیوه سنتی و نو در کنار هم است و به همدیگر در توسعه امکانات شعر گفتن کمک می کنند و در پی حذف یکدیگر نیستند.»

خدمت بزرگ ملک الشعرای بهار به نثر علمی

دکتر امینی در پایان گفت و گو از خدمت مهم بهار و یادگار ارزشمند او برای دانشگاهیان که همان نوشتن به شیوه علمی و تحقیقی است، یاد می کند و می گوید: «بهار یک بنایی را گذاشت مبنی بر این که لازم نیست برای نوشتن اثر تحقیقی از نثر ادبی و امکانات بلاغی استفاده کنیم بلکه باید برای نوشتن مطلب علمی و پژوهشی از زبان ساده و بدون پیرایه کمک بگیریم. ایراد تذکره ها و زندگی نامه های قدیمی ما این است که نویسندگان در نثر خود از کنایه و توصیف و استعاره استفاده کرده اند و این باعث شده نثرشان جنبه علمی و تحقیقی نداشته باشد. امثال بهار و علامه قزوینی و مجتبی مینوی و زریاب خوبی بین این دو نثر مرزی کشیدند و دقت در تحقیق را اصل قرار دادند. بهار آن چه در کتاب های تحقیقی خود آورده، با رجاغ دقیق به متون معتبر است؛ کاری که دهخدا هم می کند. این روش به عنوان یک سنت ارزشمند در دانشگاه ها ماندگار شد. شرایط اصلی برای نوشتن مقاله دانشگاهی، دقت و رسایی و سادگی زبان و واجعات به متون معتبر است که یادگار مجاهدت و تلاش بزرگانی مانند محمدتقی بهار است.»

فعالیت ملک الشعرای بهار در روزنامه خراسان

۱۲۸۸، در شماره ۱۳ روزنامه خراسان منتشر شد؛ «دوشنبه ز رنج دهر بدخواه / رفتیم سوی بوستان نهانی / تاوار هم از خمار جانکاه / در لطف هوای بوستانی / ... / این مژده به گوش من رسانید / از رحمت حق مباحث نومید». شعر محتوایی امیدوارکننده دارد و خطاب به مردم نوشته شده است. از نظر تاریخی، شعر را در زمانی منتشر کرده اند که کار قیام علیه استبداد صغیر، در بیشتر مناطق ایران بالا گرفته بود.

اهلاً و سهلاً ای نسیم بهار

قصیده مسمط مستزاد «اهلا و سهلاً ای نسیم بهار»، نخستین بار در روز پنجشنبه، ۲۴ تیر ۱۲۸۸ در شماره های مکرر ۱۹ و ۲۰ روزنامه خراسان منتشر شد. زمان انتشار شعر، بافتح تهران توسط مشروطه خواهان همزمان است و در واقع عرض تبریکی است بابت پیروزی مردم بر استبداد: «اهلا و سهلاً ای نسیم بهار / ای قاصد زلف یار / از زلف یار آبی چه داری بیار / ای کاروان تثار / ... / بادا نگهدار تب به لیل و نهار / لطف خداوندگار.»

الحمد لله...

ترجیع بند می ده که طی شد دوران جانکاه»، سروده ملک الشعرای بهار، نخستین بار روز پنجشنبه، ۳۱ تیر ۱۲۸۸ در شماره ۲۱ روزنامه خراسان منتشر شد؛ این شعر، اولین سروده ای از بهار است که با نام او در روزنامه منتشر می شود و دلیل آن، سقوط استبداد صغیر و آغاز سلطنت احمدشاه است: «می ده که طی شد دوران جانکاه / آسوده شد مُلک، الملک لله / شد شاه نور اقبال همراه / کوس شهی کوفت بر غم بدخواه / شد صبح طالع، طی شد شبانگاه / الحمد لله، الحمد لله.»

ادبیات کودک

هنر معماری به جشنواره های فجر اضافه شد

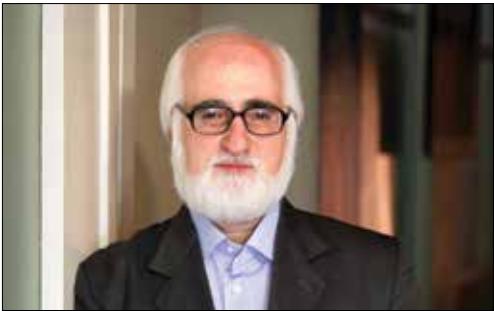
وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی گفت: سند ملی معماری و شهرسازی به شورای هنر ارجاع شده و آماده ارائه در صحن شورای عالی انقلاب فرهنگی است، جشنواره فجر هنر معماری طبق سند پیش بینی شده از امسال به صورت دوسالانه برگزار می شود. به گزارش ایرنا، محمد مهدی اسماعیلی در نشست اعضای شورای معماری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی اظهار کرد: همه ما دغدغه تمدنی و سبک زندگی داریم. سبک زندگی عقیقانه محل گفت و گوست. یکی از فضاهای زیست عقیقانه، از هنر معماری عبور می کند. سند ملی معماری و شهرسازی به شورای هنر ارجاع شده و این سند آماده ارائه به صحن شورای عالی انقلاب فرهنگی است و جشنواره معماری فجر طبق سند پیش بینی شده در این سند اضافه و از امسال برگزار می شود.

تور کنسرت «عقل و جنون»

تور کنسرت های «عقل و جنون» با آهنگ سازی و خوانندگی داوود آزاد و با همراهی گروه دفنوازان حیران از اوایل اردیبهشت کار خود را آغاز می کند. به گزارش ایسنا، حامد علی پور (سرپرست گروه دفنوازان حیران) درباره همکاری این گروه با داوود آزاد می گوید: برنامه تور کنسرت های «عقل و جنون» از زنجان شروع می شود. بیستم اردیبهشت در زنجان روی صحنه می رویم. ۲۴ اردیبهشت در تالار وحدت تهران کنسرتمان را برگزار می کنیم. ۳۰ اردیبهشت در تبریز و اواخر خرداد در خوی اجرا خواهیم داشت. احتمالاً در شیراز و دیگر شهرهای استان فارس هم کنسرت هایی را برگزار کنیم.

دبیر پانزدهمین دوره جشنواره شعر کودک و نوجوان رضوی:

بزرگداشت استاد جواد محقق در همدان برگزار می شود

رضوی هم تجلیل می شود. به گفته دبیر پانزدهمین دوره جشنواره شعر کودک و نوجوان رضوی؛ نخستین برنامه در این زمینه در بیست و نهم فروردین ماه جاری در شهر مقدس قم که به نوعی مرکز ادبیات دینی کودک و نوجوان کشور محسوب می شود، برگزار شد. وی ادامه داد: در این برنامه حدود ۲۰ نفر از شاعران کودک و نوجوان قم این فرصت را داشتند که شعرهایی را که در حوزه رضوی و با مضامین زیارت و ارادت به ساحت حضرت رضا (ع) سروده بودند، بخوانند. میرزاده افروز: دو کتاب شعر با عنوان «آمدی در شهر ما گل

دبیر پانزدهمین دوره جشنواره شعر کودک و نوجوان رضوی از بزرگداشت استاد جواد محقق در همدان همزمان با نقد و بررسی کتاب «این لحظه ها را دوست دارم» از خانم مریم زرنشان در روز سیزدهم اردیبهشت ماه خبر داد. به گزارش خراسان، سید احمد میرزاده بایان این که جشنواره شعر کودک و نوجوان رضوی امسال پانزدهمین دوره خود را می گذراند، اظهار کرد: این دوره تفاوت های عمده ای با دوره های قبل دارد که از جمله آن اجرای برنامه های استانی در خلال جشنواره است. وی ادامه داد: در این راستا امسال فرصتی برای شهرها و استان های دیگر فراهم شد تا اهالی ادبیات کودک و نوجوان در سایر نقاط کشور نیز فرصت عرض ارادت به حضرت رضا (ع) را داشته باشند. به گفته میرزاده در شهرهایی که به نوعی مرکزیتی در حوزه ادبیات کودک در کشور داشتند؛ نشست ها و برنامه هایی از جمله محافل شعر خوانی اجرا می شود که قم، همدان، کرمان، شیراز و تهران از این جمله اند.

وی بایان این که همچنین در هر یک از این شهر هایک کتاب شعر کودک را ضمنی نیز نقد و بررسی می شود، افزود: علاوه بر این، در اغلب این شهر ها از یک چهره پیش کسوت شعر کودک و نوجوان

بهبودی نیا - مدتی پیش درنگ

جیمی لوید، کارگردان نمایش موزیکال «سانست بلوار»، در اقدامی پسنیدده و به هدفی که در ذهنش به منظور قابلیت دیدن تئاتر برای همگان تعریف کرده بود، پنج هزار بلیت ۲۰ پوندی را برای تماشای نمایش سانست بلوار برای گروه سنی زیر ۳۰ سال، کارگران و طبقات کم درآمد اختصاص داد. میانگین قیمت بلیت در وست اند برای یک نمایش پر هزینه، ۱۴۱ پوند است. این ابتکار بعدها توسط تئاتر های دیگر دنبال شد و اتفاقات خوشایندی را برای هنرمندان و مردم طبقه کم درآمد به دنبال داشت. رویدادی که هنرمندان و مسئولان تئاتر کشور باید به آن توجه ویژه ای داشته باشند زیرا با این گونه حرکت ها است که می توان جامعه ای را که امروز تا حدود زیادی با دیدن تئاتر قهر کرده، دوباره به سالن های نمایش برگرداند البته باید به این نکته نیز اشاره کرد که نگاه یک جانبه به برخی تئاتر های سفارشی پیش از مفید فایده بودن به بی رغبتی بیشتر مخاطبان می انجامد.

هنر برای همه: نه فقط برای نخبگان

در جهانی که فرهنگ و هنر به عنوان بخش جدایی ناپذیری از تمدن بشری شناخته می شود، دسترسی به تئاتر و سایر فرم های هنری باید برای تمام اقشار جامعه ممکن و میسر باشد. با این حال، واقعیت این است که قیمت های گران بلیت های تئاتر بسیاری از شهروندان، به ویژه افراد کم درآمد را از این هنر

بلیت های ارزان برای طبقه کم درآمد

محروم کرده است.

این واقعیت تلخ که در برخی کشورهای جهان امروزه تئاتر به جای این که فضایی برای تبادل فکری و فرهنگی باشد، تنها به محفلی برای نمایش ثروت و فراغت تبدیل شده، نشان دهنده شکاف عمیق اجتماعی و فرهنگی در جامعه بشری است. تئاتر و هنر نباید لوکس و مختص افرادی خاص باشد؛ بلکه باید به عنوان ابزاری

برای آموزش، پرورش و ارتقای دیدگاه ها در دسترس همه قرار گیرد. متأسفانه، اقدامات نامدین و محدودی که گاه به صورت طرح های تبلیغی از آن ها یاد می شود، نمی توانند پاسخگوی نیاز واقعی جامعه به فرهنگ و هنر باشند. برنامه ریزی برای ارائه بلیت های ارزان قیمت به اقشار کم درآمد، در حالی که قدمی مثبت است، اما اغلب به دلیل کمبود بودجه، پیچیدگی های اداری و نبود تبلیغات کافی با شکست مواجه می شود.

لذا، ما به یک تغییر جدی و ریشه ای در نگرش ها نیاز داریم. دولت ها و مؤسسات فرهنگی باید به صورت جدی تری در تأمین بودجه و ایجاد سیاست هایی که تسهیل کننده دسترسی عموم به هنر باشد، اقدام کنند. همچنین، ضروری است که تئاتر ها و گروه های هنری نیز با ارائه نمایش های متنوع و با کیفیت، بدون تمرکز بر سودآوری مالی، به فرهنگ سازی در جامعه کمک کنند. بیایید تئاتر را به آن چه واقعاً باید باشد بازگردانیم: یک زمینه برابر برای همه افراد جامعه.